

Lanczkor Gábor

Kasztíliai útinapló

Hullt agancsok egy végtelen hómezőn. Egy nemzetközi reptér férfitévécéjének piszoárján a fanszörszálak.

Reggel egy madridi világítóudvar aljából nézem az esőt.

Viszontlátás a *Fekete festményekkel*. Tizenkét éve egymással takarásban voltak kiállítva, most egy hosszú terem ellipszisében. Szerencsésebb volt a korábbi elrendezés, a nagy képek így elnyomják a kisebbeket; az eredeti helyükön, Goya süket házában is két emelet több szobájában készültek a falra. Az elmúlt években sokszor fölolvastam a róluk írott versciklusomat, és talán ezért, hogy az első, erős benyomásom most ez: mennyre túl lettek restaurálva ezek a képek. A verses olvasatomhoz képest mindenképp túl lettek restaurálva. Tudható, hogy a Szaturnuszként fölcímkezett alaknak állt a farka nöevés közben, mielőtt a freskót áttették vászonra.

Madrid az Ibériai-félsziget mértani középpontjában a *par excellence* katolikus város, nem Róma. Érzékien üt át a rövid, lejtős belvárosi mellékutcákon a kősvatag domborzata.

Vissza a Pradóba. Fölül kell bírálnom magamat: lehenгерlő a tizennégy fekete festmény elrendezése az ellipszis-teremben. Szemközt, főoltárra helyezve a *Kutya* van, és a képek között elhelyeztek egy akadót; fehérmárvány szobor, római buszt, egy kecskéé.

A párkák hármassága a sátánban az alkonyi táj fölött, ezt a címet én adtam tizenkét éve az egyik fekete festménynek. Csak most ébredtem rá, hogy ezzel a gondolattal végződik a *Folyamisten*, és ezzel indul a *Szaturnuszi mesék*.

Fölkeressük Goya sírját a San Antonio de la Florida templomban. Csak mi vagyunk négyen a magasságos freskók alatt, meg a föltámadásra váró halott.

Toledóban. Eső után rögtön elnyílik a felhők rése, és előbújik a nap. A rozsdaszín mezőkön olívaültetvények olajszín pöttyei.

A restaurált középkori nagyzsinaogóához csatlakozó kiállítás emléktárgyait végignézve megkísért az érzés: ez itt a mi múltunk, ha áttételesen is. A spanyolok

elüldözhatték a maguk szefárdjait, de Magyarországból már végképp nem lehet kivonni azt, hogy mégiscsak Ady Endre országa vagyunk, akiknek a vérség már végképp nem számít, csak a lelki rassz kerekése, Ámen.

El Greco, a görög. A szülőföldjén festett korai munkáin épp annyira magától értetődő a konvencionális ortodox aranyhátér, mint amilyen természetesen hat természetfölöttinek a sziklatetőn épült város ege a kései képein; melyeken mintha az emberi alakok is a vihar után kitisztuló kasztíliai égbolt szagatott felhőformáit utánoznák. Februári-márciusi festészet a Halak jegyében.

Mint a medúzák egy tengeröbölben, úgy úsznak a holt kardinálisok vörös kalapjai a katedrális mellékhajóinak és kápolnáinak magas terében.

Írni fogok egyszer egy teljes könyvet Caravaggio Keresztelő Szent Jánosairól Toledótól Rómán át egészen a valettai záróakkordig.

Visszatérő élményem magánszálláshelyeken, hogy a kontinens módosabbik felén a derékhad két fillérért árusította ki sokat magasztalt ízlését a reflektálatlanul ironikus skandináv trash-ben utazó IKEA-nak.

Vettem két kést Toledóban; albacetei kések.

Európában az egyetlen tágas-mitikus, minden zugában fényjárta, nem zord és nem szentimentális táj, ami még mindenre emlékszik, és ahol én is annyi mindenre emlékezhetek, és amely ma se vár bocsánatot a letarolásáért, a kasztíliai Dekkán.

Madridon át Segoviába utaztunk. Az ezer méteren épült város fekvése épp olyan drámai, mint egy Szophoklész-kardal. Délen a Guadarrama hősipkás vonulatai viharfelhőkkel olvadnak bele a végtelen magasságba; az alacsonyabb, világoszöld dombok fölött kék ég látszik, és egy tölcserforma, fényesfehér felhő, amely mintha a legmagasabb havas csúcs oldalra kitolt tükörképe lenne.

A segoviai Alcazar kertjében két magas himalájai cédrus fészekké roncsolt csúcán gólyák tanyáznak. Ők azok: a mi kedves fehér gólyáink, akik a magyar nyáron kéményeken és villanypóznákon költenek. Meghökkenően vadnak tűnnek itt és most; a szárnyuk szegélye fekete.

Akár egy magába tekeredve alvó, tarajos hátú, öreg sárkánykígyó, olyan az esti kivilágításban a kontinens utolsó gótikus katedrálisa.

Az Alcazar alatti szakadékos patak völgy túloldalán, a kopár domboldalon közelről is megcsodállok egy fölszántott (nem túl nagy) földdarabot. A sápadt rögök között sáros mészkődarabok fehérlenek; mintha a barázdáknak épp úgy alkotóeleme lenne a kő, akár a rög. Középpütt pár sziklatömböt teljesen kikerült az eke. „A nővérem haragszik a kőre”, jut eszembe egy szikár káli-medencei mondat.

Túlvilágított bárányfelhőnek tűnik alkonyattájt az alsóvárosi tetőantennák mögött a havas Guadarrama.

A rómaiak idejében nem volt emberi település a későbbi Segovia helyén, csak ez a magasságos vízvezeték, amelynek néhány oszlopa alól kilátszik az eredeti, lapos szikla, mint egy nagy pillangószárny, ami kőnek tette magát, amikor álmában ráléptek.

Fölkeressük a Bourbon-kastélyt, La Granját, amely Segoviától tíz kilométerre, ezerkétszáz méter magasan, a Guadarrama hegyoldalában fekszik. A minta per-sze Versailles volt, de itt a téli franciakert háttérét havas csúcok adják. Az egyko-ri uradalmi épületekben lakások, hivatalok, vendéglők vannak; tapintható, hogy Spanyolország államformája ma is királyság. A főhomlokzat előtti parkos téren fantasztikus mamutfenyők és libanoni cédrusok állnak. Benn az épületben a lép-teimmal visszhangzik (nincs rajtunk kívül látogató), hogy az egyetlen lehetséges életforma, ami ezekben a termekben egyáltalán élhető volt, minden egyes pilla-nattal szörnyetegként élte túl magát a születése után. A falakon és a márványasz-talokon tisztos iparosmunkák, festmények, órák, szobrok, és sok kínai porcelán.

Segoviából Ávilába utazunk.

Kókupacok a szántók közepében.

Fekete bikák legelésznek a zöld mezőn.

Egy hosszú dombgerincen széleróművek állnak.

Amint a két félteke egén nyolcvannyolc csillagkép számolható össze, úgy Ávilának is nyolcvannyolc bástyás védfalat emeltek egy ezredéve; sértetlenül áll ma is. Hogy ehhez mi köze lehet az Adolf Hitlert fedő neonáci kódnak, első nekifutásra nem is olyan könnyű belátni.

A fölszentelt, mágikus körfalon belül a középkori szentélyek, kolostorok és reneszánsz paloták között sok a háború után épült lakóház, amelyek legfeljebb a méretükkel kísérelnek meg bármiféle eredethez igazodni. De tágul általuk a tér; az utca nyitott túloldalán a falusias-román templom alól kilóg a gránitsziklaalap, és mint egy tibeti szertartászenekar rezei és dobjai, úgy recseg fülembé ennek az utcának a diszkrepanciája. A két és fél éves lányom tempójában, meditatív lassúsággal járjuk az esővíztől sötétlő, szélsőpörte utcákat.

„A hit vakító fénye a lélek számára sötét gomolygás, mert a nagyobb a kisebbet kioltja, mint ahogyan a Nap fénye minden fényt kiolt, amikor az ragyog, más nem ragyoghat. Látásunk képességét e fény úgy semmisíti meg, hogy először elvakít, és megfoszt attól, amit nyújt, látásunk számára aránytalan és túlzottan erős, így fénye erejénél fogva értelmünket elnyomja és kioltja.” (Takács Zsuzsa fordítása.)

Az evangélisták tündöklését követően mintha a Szentlélek megszűnt volna a szenteknek írásban sugalmazni (Pált és Ágostont is ideértve); maradt a *caritas* és a személyes-közösségi dráma. És Keresztes Szent János.

Fenyők, borókák, tölgyek, magukat sziklatömböknek álcázó gránitbikák és gránit vaddisznók között, sárosan zúgó patak völgyeket keresztezve, föllibbenő esőfüggönyökön és hóviharok fagyos tömbjein át utazunk vonattal vissza Madridba.

William Kentridge kiállítása a Reina Sofiában. A Johannesburg környéki vízeséses-sziklás-letarolt vidék piros-fehér csíkokkal és ellipszisekkel preparálva jelenik meg a *Colonial Landscape* című szénrajzsorozaton. *A táj a történelem egyetlen hiteles tanúja*, olvasom.

Az időmélyi ambícióval megírt verseket illető funkcionális analfabétizmus után tömegek retinájáról szorítja ki a rögzített képek özöne a primer valóságot. Szürkületi vakság. A Thyssen-Bornemisza gyűjtemény festményeit szabad fotózni (vaku nélkül). Míg Caravaggio glóriás, kerékbe tört Szent Katalinja előtt álltam, míg Van Gogh 1890-es auvers-i képe előtt álltam, mely le akart robbanni a falról, míg Rembrandt nemet cserélt szibilla-önarcképe előtt álltam, többtucatnyi fénykép készült a festményekről mobiltelefonnal.

Belekap a szél a ciprusokba, és porzanak.

A Reina Sofiában a két *Guernica*. Fönn az emeleten Picasso túlméretezett-túlfecsegett vászna, a földszinten Richard Serra *Egyenlő-párhuzamos: Guernica-Bengázi* című munkája; meggyőző, meditatív minimalizmus. Négy darab másfél méter magas kortenacél tömb, a terem egyik végében egy hosszú, egy rövid, a túlvégében egy hosszú, egy rövid.

Még egy kör a Pradóban. A *Las Meninas* terméből hiányoznak a csillárok. A bal lábával a kutyára lépő kisfiú (vagy kislány) alakja pillanatfelvételt sejtet. A Breda-kép jobb felső részén a lándzsák mögötti táj a lándzsákkal a mindenkori magasfensíkot mutatja; azt a kitartott villámcsapásnyi érzést, ami bármivel egyenrangú itt a földön. Azt hiszem, hogy a Bacchus-kép jobb oldalán az ív végpontja, az a sötétlő alak maga Krisztus.

Ijesztő távlat a hazatérőnek a gyors esőkkel és tüzes meleggel kirobbant tavasz; az ijedelem csak akkor illan el, miután az ember beleveti magát a zöld erdőbe. Olyan ez, mint egy szikláról a fekete-kék tengerbe ugrani.

Kié Spanyolország, és kié Magyarország? Talán mind a ketten Krisztuséi. Madridból késve indul a gép. Egy órát faragva a menetidőből, viharos hátszéllel, turbulens légtömegeken át repülünk Budapestre a sötét felhőkbe bújt, éjszakai kontinens fölött.